

**KNJIŽNICA ISUSOVACA U DUBROVNIKU:
OD COLLEGIUMA RAGUSINUMA DO DANAŠNJE
REZIDENCIJE DRUŽBE ISUSOVE**

LIBRARY OF THE JESUITS IN DUBROVNIK:
FROM COLLEGIUM RAGUSINUM TO THE PRESENT RESIDENCY
OF THE SOCIETY OF JESUS

Marica Šapro-Ficović
Dubrovačke knjižnice
msapro@dkd.hr

UDK / UDC 027.021(497.5Dubrovnik)(091)
026.07:27-789.5

Preuzeti rad / Reprinted paper

Sažetak

Cilj je ovoga rada kritički istražiti povijest i sadašnje stanje te iznijeti određena razmišljanja vezana za budućnost isusovačke knjižnice u Dubrovniku. Knjižnica je iznimno važna zbog povijesne povezanosti s Kolegijem Družbe Isusove, nekad najvažnijom odgojnoobrazovnom ustanovom na tlu Dubrovačke Republike. U radu će se pokušati rasvijetliti složene okolnosti vezane uz postanak i razvoj Kolegija, počevši od dolaska isusovaca u Dubrovnik u 16. stoljeću, do ukinuća isusovačkog reda 1773. godine. Po ukinuću isusovačkog reda i Kolegija raspršen je fond nekad bogate knjižnice te se neki njegovi dijelovi danas nalaze u Znanstvenoj knjižnici i franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku. Sudbina ostatka fonda slabo je istražena i još je uvijek prilično nepoznata. Analizom kataloga knjižnice Rezidencije Družbe Isusove (1993. godine) utvrđeno je, međutim, da znatan broj jedinica knjižne građe pripada bivšoj knjižnici Kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku. Na ovoj činjenici kao i povijesnim implikacijama opisanim u ovom radu, utemeljena je pretpostavka o knjižnici Rezidencije Družbe Isusove u Dubrovniku danas kao stvarnoj i legitimnoj "nasljednici" knjižnice Kolegija Družbe Isusove. Daljnja istraživanja, kojima bi se eventualno potvrdila točnost ove teze, trebala bi pojačano utjecati na postupke zaštite i očuvanja vrijednoga nacionalnoga kulturno povijesnog naslijeđa, kako je istaknuto u zaključcima ove radnje.

Ključne riječi: Isusovci, Dubrovnik, knjižnice, povijest knjižnica, povijest školstva, zbirke starih knjiga, Collegium Ragusinum, Rezidencija Družbe Isusove, Znanstvena knjižnica Dubrovnik, Samostan Male braće u Dubrovniku

Summary

The purpose of this paper is to critically examine the history and the present state of the Jesuits Library in Dubrovnik, as well as to give some considerations about its further development. The outstanding historical importance of the Library is founded on its firm connections with the College of the Company of Jesus, once the most important educational and pedagogical institution of the Dubrovnik Republic. The paper deals with the complex circumstances related to the College foundation and the development since the arrival of the Jesuits in Dubrovnik in the 16th century. After the abolishment of the Jesuits order and the College in 1773, the library holdings were relocated to several places. Thus, we know that today a part of the collections is situated in the Science library and the Franciscan monastery Mala braća in Dubrovnik. The destiny of the rest of the rich library collections hasn't been much explored so far and thereby is rather unknown. However, the analyses of the print catalogues in the Library of the Jesuit Residence in Dubrovnik (1993), has shown that a considerable number of the library books had originated from the former library of the Jesuit College. The hypothesis that the present library of the Residence of the Company of Jesus in Dubrovnik is the real and legitimate "heiress" of the library of the Jesuit College is founded on this fact, as well as on the historical implications pointed out in this work. Further researches, which could possibly prove this hypothesis, should have strong impact on the future actions directed to the preservation and maintenance of the valuable national cultural heritage of this library, as stated in the paper conclusions.

Keywords: Jesuits, Dubrovnik, libraries, library history, history of education, old books collections, Collegium Ragusinum, Residency of the Society of Jesus, Research library Dubrovnik, Monastery Mala braća in Dubrovnik

1. Uvod

Shvativši rano važnost odgoja i izobrazbe mladeži za napredovanje države, Dubrovačka je Republika nastojala dovesti u Grad isusovce koji su u Europi bili na glasu po svojim školama, tzv. *kolegijima*. Najpoznatiji je bio Rimski kolegij, osnovan 1551. godine (današnje Papinsko sveučilište Gregoriana) na kojem su stekle izobrazbu mnoge generacije Dubrovčana. Rimski je kolegij imao velik utjecaj na razvoj i rad mnogih dubrovačkih učenjaka, poput Ruđera Boškovića, Rajmunda Kunića, Stjepana Gradića, Brna Zamagne i drugih.¹ Isusovci su također željeli doći u grad svetoga Vlaha. Sam Ignacije Lojola, osnivač reda Družbe Isusove, u svojim je pismima 1555. godine izražavao želju da se u "Schiavoniji u Dubrovniku osnuje kolegij kako bi se pomoglo katolicima pod turskom vlasti".² Iako je želja za osnivanjem kolegija bila obostrana, do samoga čina osnivanja prošlo je dosta vremena. Isusovci dolaze u Dubrovnik u drugoj polovici 16. stoljeća s ciljem pastoralnog i misionarskog rada. 1558. u Dubrovnik stiže Nicola Bobadilla, jedan od drugova sv. Ignacija. U Dubrovniku se zadržao pune dvije

¹ Korade, M. Utjecaj Rimskog kolegija u filozofskoj i znanstvenoj izobrazbi Dubrovčana. // Anali Historijskog instituta HAZU u Dubrovniku, 29(1991), 173-178.

² Korade, M.; M. Aleksić; J. Matoš. Isusovci i hrvatska kultura. Zagreb : Beč : Hrvatski povijesni institut, 1993. Str. 26.

godine vršeći misije po okolici. Prvi dubrovački isusovac bio je Bartul Sfondrati, dodijeljen kao pratilac stonskom biskupu fra Bonifaciju de Stephanisu u misiji po turskim krajevima nastanjenim kršćanima. U Bosni su boravili 1580. godine, a 1581. odlaze u Temišvar, gdje je živio manji broj katolika. Na tom opasnom putu umro je biskup, a Sfondrati se razbolio te umro 1583. u krajnjoj bijedi i pomračena uma. U Dubrovniku su u 16. stoljeću djelovala dva isusovca iz Italije, Emerije de Bonis iz Guastalle i Julije Mancinelli iz Macerate. Pored predavanja iz praktične moralne teologije za mjesni kler i propovijedanja, de Bonis se posvetio poučavanju djece i mladeži dok je Mancinelli, najprije kao pratilac nadbiskupa Vinka Porticusa, a poslije i sam u pratnji svećenika koji mu je služio kao prevoditelj, često posjećivao okolna mjesta. Tako je prošao cijelu nadbiskupiju, Korčulu, Pelješac, Konavle, Kotor, Lastovo i druga mjesta, o čemu je ostavio vrijedne zapise u svojoj rukopisnoj autobiografiji *Historia de vocazione e de peleginaggio*.³ U osmom poglavlju autobiografije, koje govori o misijama po turskim krajevima (Dubrovačka Republika graničila je s Turskim carstvom pa je Mancinelli zalazio u turski teritorij), navodi uspomene iz dubrovačke misije i daje dragocjene opise ljudi, prilika te socijalnih i vjerskih običaja. 1583. Mancinelli je zajedno s Marinom Temparicom, dubrovačkim isusovcem, bio izabran za misiju u Carigrad. Temparica je iz te misije ostavio zanimljive zapise o kršćanima koji se unatoč teškom životu u turskim zemljama, ni po cijenu života, ne odriču svoje vjere.⁴ Isusovačka misija (postaja) je zbog nedostatka sredstava ukinuta 1591., a o daljnjem boravku isusovaca u Dubrovniku do osnivanja Rezidencije nema zabilježenih tragova. Rezidencija je osnovana 1604., a ukinuta je 1612. U tom razdoblju u Dubrovniku su boravila dva velikana hrvatskog jezikoslovlja, Komulović i Kašić. Aleksandar Komulović, rodom Splićanin, misionar po mnogim slavenskim zemljama, bio je član Ilirske akademije koja je djelovala pri Rimskom kolegiju. On je oporučno osnovao zakladu namijenjenu ovoj akademiji za tiskanje knjiga na hrvatskom jeziku. To je prva poznata zaklada s takvom namjenom u Hrvata.⁵ Njegove su duhovne knjižice prve crkvenoreformske (protureformatorske) knjige na hrvatskom jeziku. Nakon njegove smrti u Dubrovniku 1608., misija je privremeno ukinuta da bi ponovo nastavila s radom 1609. dolaskom Bartola Kašića u Dubrovnik. Bartol Kašić bio je ne samo ugledan isusovac, propovjednik i misionar, nego jedan od ljudi koji su zadužili hrvatsku kulturu. Autor je prve hrvatske gramatike na latinskom jeziku i prvoga hrvatsko-talijanskog rječnika. Velike su njegove zasluge na širenju pismenosti, a najveća je izbor fonetskoga pravopisa i štokavsko ikavskoga narječja, čime postaje idejnim začetnikom hrvatskoga književnoga jezika.⁶ Iako je bio vrlo

³ Korade, M. Julije Mancinelli o dubrovačkoj okolici (1575./76.). // Vrela i prinosi 16(1986), 133-142.

⁴ Korade, M.; M. Aleksić; J. Matoš. Nav. dj., str. 46.

⁵ Vanino, M. Isusovci i hrvatski narod, II. Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1987. Str. 5.

⁶ Prva hrvatska gramatika autora B. Kašića objavljena je u Rimu 1604. na 192 stranice male osmine pod nazivom Institutionum linguae Illyricae libri duo. Authore Bartholomeo Cassio Curicensi

uspješan kao propovjednik i popularan u narodu, zbog stalnih spleta dijela dubrovačke vlastele, ogorčen napušta Dubrovnik 1612. i putuje dalje u Bosnu, a Rezidencija se ukida. Rezidencija ponovo počinje s radom 1619. kada se Bartol Kašić vraća iz poslanstva po turskim zemljama. U ovom razdoblju isusovci su otvorili humanističku školu. U šematizmima iz 1623. spominje se o. Gori kao profesor Humanitatis et Grammaticae, a kao njegovi učenici spominju se Junije Palmotić i Stjepan Gradić. Kašić je ostao u Dubrovniku sljedećih deset godina, a pored njega u nastavničkom radu sudjeluju Jakov Mikalja,⁷ oci Gori, I. Canauli, M. Gundulić i drugi. 1635. školu je polazilo 140 slušatelja moralke (svećenici i klerici) i učenici, među kojima i kasniji isusovci Ivan Lukarević, Frano Gundulić i drugi istaknuti Dubrovčani. U radu škole sudjelovao je o. Ignacije Tudizić, koji je skupa s ostalima pozvan 1642. natrag u Italiju, a Rezidencija ponovo ukinuta. Važan prosvjetno pedagoški rad isusovaca u ovom razdoblju imao je još uvijek karakter privatnog poučavanja. Za osnivanje kolegija postojale su mnoge prepreke.

2. Istraživanje i rasprava

2.1 Osnivanje Kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku (*Collegiuma Ragusinuma*)⁸

Kolegij Družbe Isusove u Dubrovniku bio je žarište izobrazbe, učenosti i pismenosti iz kojeg je proizašla čitava plejada naših poznatih pisaca i znanstvenika te utrt put formiranju hrvatskoga književnoga jezika i narodne književnosti. Naime, dubrovački isusovci bili su sastavljači i pisci prvih katekizama, rituala, kronika, ljetopisa, biografija, bibliografija, gramatika i rječnika čime su dali golem doprinos razvoju hrvatskoga jezika i književnosti te povijesti knjige i knjižničarstva u Dubrovniku. Ipak, kolegij možda nikad ne bi bio osnovan da nije bilo zalaganja i dobročinstva o. Marina Gundulića, dubrovačkog isusovca, rođenoga 1596. u Ankoni. Stupio je u isusovački red u petnaestoj godini života. 1631. poslan je u Firencu gdje je tri godine poučavao hrvatskom jeziku velikog vojvodu Ferdinanda III. de Medici. Pri kraju svoga boravka u Firenci, darovnicom od 23. lipnja 1634.

S. J. O tom djelu pisao je opširno Radoslav Katičić prigodom izlaska prvog pretiska Kašićeve gramatike. Vidi: Katičić, R. Gramatika Bartola Kašića. // Rad JAZU 388(1981), 5-129.

⁷ Mikalja, rodом iz Apulije, hrvatskoga podrijetla, predavao je od 1631. do 1633. gramatiku u humanističkoj školi u Dubrovniku gdje je naučio, odnosno usavršio hrvatski jezik. 1651. izdao je Blago jezika Slovinskoga, prvi hrvatski rječnik s hrvatskim riječima na prvom mjestu, a 1649. prvu talijansku gramatiku na hrvatskom jeziku. Vidi: Vanino, M. Leksikograf Jakov Mikalja S.I. (1601-1654). // Vrela i prinosi, 2(1933), 1-43.

⁸ U izvorima se rabe različiti nazivi, od izvornoga latinskog oblika Collegium S.(ocietatis) J.(esu), Collegium Rhacusinum do Isusovački kolegij u Dubrovniku, ili Kolegij Družbe Isusove u Dubrovniku itd. Najpoznatiji naziv koji se danas najčešće koristi je Collegium Ragusinum, koji je dobio tek nakon ukinuća isusovačkoga reda. Radi čestih ponavljanja u ovome radu i veće jednostavnosti, najviše će se upotrebljavati hrvatska inačica izvornika tj. Kolegij Družbe Isusove u Dubrovniku.

i oporukom od 29. srpnja 1634. ostavio je 18.000 zlatnih škuda isusovačkom kolegiju u Ankoni za potrebe budućega kolegija u Dubrovniku. Od toga je 12.000 škuda za utemeljenje kolegija, a 6.000 za uzdržavanje rezidencije Družbe Isusove u Dubrovniku.⁹ I drugi su svećenici Družbe Isusove slijedili Gundulićev primjer i ostavili svoja dobra budućemu kolegiju: o. Ivo Lisić i o. Ivo Šprlenta dobra na Lopudu, o. Bartul Zuzeri dobra u Orašcu, Pelješcu, Zavrelju, o. Vicko Balać svotu od 300 dukata... Marin Gundulić vodi pregovore s Republikom, što nastavlja i njegov nasljednik u starješinstvu Ignacije Tudizić, ali neuspješno. Prilikom tih pregovora pokazale su se poteškoće koje su odgodile osnivanje kolegija za još dvadeset godina. Pregovori su se otegli zbog nepopustljivosti objiju strana. Isusovci su htjeli podići kolegij prema pravilima svoga reda, s najmanje 12 redovnika, crkvom i školskim prostorijama, za što nisu bili dovoljni dohoci od ostavština, nego je bilo potrebno da i Republika osigura dio sredstava. Dubrovčani su opet htjeli što prije imati kolegij s raspoloživim sredstvima, a pravi bi se kolegij gradio pomalo kako sredstva budu pristizala. O. Canauli, koji je poslan 1653. u Dubrovnik da dogovori s Republikom početak gradnje kolegija, vratio se u Rim bez rezultata, a u to vrijeme agent Republike u Rimu postaje Stjepan Gradić. U čuvenom, energičnom obraćanju papi i generalu Nickelu, braneći prava Republike, on se pozvao na dogovor s o. Canaulijem prema kojem je Republika ispunila sve što se od nje tražilo. Navodi da je o. Gundulić ostavio dovoljno sredstava (500 škuda) za kupnju zemljišta, uzdržavanje redovnika i još da ostaje po 150 škuda godišnje za postupno građenje kolegija, zatim da za stan redovnicima postoji kuća kupljena od o. Gundulića kojoj se mogu pridružiti i okolne zgrade; navodi i bogatu knjižnicu o. Gundulića u Ankoni te crkveno posuđe i namještaj bivše rezidencije.¹⁰ Pravi je problem bio, čini se, ipak u nestašici redovnika, pa kad su Dubrovčani zamolili da im pošalju za početak samo četiri redovnika, Nickel je konačno pristao na osnivanje kolegija i u tu svrhu poslao 1658. u grad o. Meda (Orsata) Ranjinu. Ta se godina smatra godinom osnivanja kolegija jer se počelo s javnim poučavanjem, iako je sama gradnja počela tek 1662. godine za vrijeme starješinstva o. Frana Gundulića. Gradilo se punih pet godina da bi katastrofalni potres 1667. još nedovršeni kolegij pretvorio u ruševine. U potresu je izgubio život čitav jedan razred učenika. Od učitelja je stradao samo o. Hektor Celio, Trogiranin, koji je godinu kasnije umro od posljedica ranjavanja.¹¹ Superior Frano Gundulić isticao se požrtvovnošću spašavajući ranjene iz ruševina, a odigrao je i značajnu diplomatsku ulogu u Rimu zatraživši od poglavara zaštitu ugrožene Republike. Istovremeno je predao zamolbu da se zavod preimenuje u kolegij, što je i učinjeno 23. rujna 1684.¹² Od njegovih nasljednika, značajan je bio Rafo Tudizić (Tudišević), učitelj gramatike, retorike i upravitelj kolegija. 1691. u kolegiju je na 6 mjeseci obusta-

⁹ Posedel, J. Program Velike državne gimnazije u Dubrovniku za školsku godinu 1900/1901. U Dubrovniku : Nakladom Velike državne gimnazije , 1901. Str. 21-23.

¹⁰ Ibid., str. 26-27.

¹¹ Ibid., str. 28.

¹² Vanino, M. Nav. dj., str. 65.

vljeno poučavanje zbog kuge (tada je u gradu umrlo 90 ljudi). Kolegij se znatno obogatio kad mu je Frano Rogačić, brat poznatog isusovca Benedikta Rogačića, ostavio oporučno 25.000 dukata. S gradnjom kolegija prema novim nacrtima počinje se iznova 1670.¹³ Kolegij je ustvari bio rezidencija sve do 1684. kada mu general Oliva i službeno dodjeljuje naziv i prava kolegija. 1696. upravu nad kolegijem preuzeo je Ardelio della Bella, jedan od najboljih propovjednika, misionara i leksikografa. On započinje i gradnju crkve, za koju je 1699. položen temeljni kamen. Crkva je izgrađena ponajviše zaslugom pl. Pere Gundulić i dovršena 1725. godine u onovremenom baroknom stilu. Za gradnju je zaslužan i o. Simon Capitozzi, Rimljanin, za čijeg je rektorata crkva svečano otvorena i u nju su preneseni posmrtni ostaci devetorice isusovaca. Monumentalni barokni kompleks: stubište koje vodi do crkve i kolegija, crkva sv. Ignacija i zgrada kolegija, koji danas krase poljanu Ruđera Boškovića, djelo je vrsnih domaćih i stranih graditelja i umjetnika Pietra Passalacqua, Grge Kraljića iz Brodarevca, slikara Gaetana Garciae, Andree Pozza i mnogih drugih. Na vrhu skalinade bio je postavljen kameni natpis Collegium Societatis Jesu MDCCLXXV, da bi kasnije, pet godina nakon ukinuća reda, Societatis Jesu zamijenio naziv Ragusinum. Sredinom 18. stoljeća odvija se živi misionarski rad dubrovačkih isusovaca Ardelia della Belle, Bernarda Zuzorića i Jurja Bašića. Od isusovaca, koji su pripadali dubrovačkome kolegiju polovicom 18. stoljeća, još treba istaknuti Pava Betondića, Ignacija Gradića, Bartula Zuzorića, Vlaha Bolića, Ivana Tolomeja, Ivana Lukarića i Iva Mariju Matijaševića. Učenici kolegija bili su najistaknutiji predstavnici hrvatskog latinizma, pjesnici, fizičari, filozofi i humanisti, čija je široka erudicija imala temelje u izobrazbi i znanju stečenim u Isusovačkom kolegiju u Dubrovniku.

2.2 Školski rad

U nekad bogatoj knjižnici Kolegija D. I. nastavnici i učenici pronalazili su izvore za proučavanje i stjecanje znanja o čovjeku, Bogu, materijalnom i duhovnom univerzumu. Za razliku od drugih kolegija u nas, o školskom radu i knjižnici Dubrovačkoga kolegija imamo malo podataka.¹⁴ Pisani izvori nalaze se u arhivu Rimske provincije Družbe Isusove kojoj je pripadala i dubrovačka rezidencija, a inventarne knjige su nedostupne. Najvažniji izvor za proučavanje povijesti isusovaca u Dubrovniku jest Capitozzijev Ljetopis Dubrovačkoga kolegija,¹⁵ dok su se

¹³ U Nacionalnoj knjižnici u Parizu nalazi se 15 nacрта dubrovačkoga kolegija i crkve sv. Ignacija. Usp. J. Valery-Radot. Le recueil de plans d'edifices da la Compagnie de Jesus conserve a la Bibliotheque nationale de Paris. Roma, 1960.

¹⁴ O knjižnici rezidencije i kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku, koliko mi je poznato, dosad nisu napisani stručni članci, izuzev njenoga rijetkog i fragmentarnog spominjanja u izvorima na koje se pozivam u ovom radu. Rad T. Matića, koji se bavi knjižnicama isusovačkih kolegija u nas, također ne uključuje knjižnicu dubrovačkoga kolegija. Vidi: Matić, T. Knjižnice zagrebačkoga, varaždinskoga, požeškoga kolegija i osječke misije. // Vrela i prinosi 11(1940), 47-67.

¹⁵ Ljetopis Dubrovačkoga kolegija (Alcune memorie di questo Collegio di Ragusa), obuhvaća razdoblje od 1559. do 1764. godine. Počeo ga je pisati o. Capitozzi, rođen u Rimu 1670., a dovršio o. Đuro (Juraj) Bašić, rođen u Dubrovniku 1694. Podatke za Ljetopis crpili su najviše iz kućnog arhiva,

zbog dvokratnog ukidanja Rezidencije u 1. polovici 17. stoljeća izgubili najstariji spisi i kućni dnevnik kojima se služio Capitozzi.

Knjižnice isusovačkih kolegija, kako u svijetu tako i u Dubrovniku, služile su prvenstveno za potrebe školskoga rada. Sve su isusovačke škole onoga vremena bile organizirane po ugledu na središnje sveučilište njihova reda, Rimski kolegij (Collegium Romanum). Nastavna osnova bila je Ratio Studiorum. Sastojao se od viših i nižih nauka (studia superiora et inferiora). U dubrovačkome zavodu, koji je dobio naziv kolegija tek 1684., učile su se samo nauke nižega stupnja koji je obuhvaćao pet razreda. Bilo je više pokušaja uvođenja stalnoga studija filozofije, ali taj studij nije imao uspjeha. Još u prvoj polovici 17. stoljeća filozofiju predaju Kašić, Tudišević, Gori i Marin Gundulić, krajem stoljeća Luka Kordić i kratko vrijeme od 1749. Vlaho Bolić. Iako je vlada Republike 1724. zatražila uvođenje studija filozofije, a isusovci ga odobrili 1749., studij nije potrajao jer, prema Capitozzijevim riječima, "dubrovačka mladež nema volje za više nauke".¹⁶ Nešto bolje prošao je studij moralne teologije, dok je studij matematike bio također neuspješan. Začuđujuće za grad iz kojeg je poteklo više desetaka briljantnih studenata filozofije te poznatih filozofa, profesora i znanstvenika koji su poučavali te predmete po stranim sveučilištima.¹⁷

Nije moguće točno utvrditi godinu osnivanja knjižnice Dubrovačkoga kolegija; svakako znamo da je morala postojati neposredno nakon osnivanja samoga kolegija. Jezgru knjižnice Collegiuma Družbe Isusove činila je knjižnica njenog osnivača i dobrotvora o. Marina Gundulića. On je budućemu dubrovačkom kolegiju oporučno ostavio bogatu zbirku knjiga koja se tada nalazila u Ankoni, a u kojoj je bilo i knjiga njegovoga djeda – poznatoga dubrovačkoga humanista i državnika Ivana Gundulića. U znak zahvalnosti isusovci su Marinu Gunduliću postavili portret u kolegiju, ali se danas na tom mjestu ne nalazi originalno djelo nego kopija. Originalni portret, za kojeg je utvrđeno da je djelo poznatoga francuskog slikara Poussina, danas se nalazi u vlasništvu obitelji Kesterčanek u Dubrovniku.¹⁸ Njegova je sudbina dakle poznata, što se, nažalost, ne može reći za mnoge vrijedne stvari koje su se nekad nalazile u samostanu, crkvi i knjižnici dubrovačkoga kolegija, a koje su nakon ukinuća Reda 1773. otuđene, izgubljene ili uništene.¹⁹

od kojeg je sačuvan samo jedan oveći svežanj pisama (čuva se u isusovačkom arhivu u Veneciji.) Usp. Vanino, M. Ljetopis Dubrovačkoga kolegija. // Vrela i prinosi 7(1937), V-XII.

¹⁶ Prema : Vanino, M. Isusovci i hrvatski narod II. Str. 73.

¹⁷ O tome vidi: Zenko, F. Razvoj filozofije u hrvatskim isusovačkim učilištima i u djelima hrvatskih isusovačkih filozofa i filozofskih pisaca u 17. i 18. stoljeću. // Isusovci u Hrvata, str. 5. ; Vanino: Isusovci i hrvatski narod II. Str. 73. ; Korade, M. Utjecaj Rimskog kolegija u filozofskoj i znanstvenoj izobrazbi Dubrovčana. Str. 176-177.

¹⁸ Kesterčanek, F. Portret o. Marina Gundulića. // Vrela i prinosi, 11(1940), 1-11.

¹⁹ Sam Capitozziev autograf Ljetopisa nije se nalazio ovdje nego je nakon ukinuća Reda 1773. došao u ruke M. Krešića, zatim u franjevački samostan, da bi ga franjevci ponovo poklonili isusovcima 1883. s još nekim rukopisima. Autograf Bašićevih Elogia Jesuitarum Ragusinorum, važnih za proučavanje povijesti dubrovačkih isusovaca, pronašao je M. Vanino u arhivu Milansko-mletačke provincije Družbe Isusove u Padovi, gdje se čuvaju još neki vrijedni spisi.

Ljetopis svjedoči o bogatstvu knjižnice. Kao i u drugim isusovačkim kolegijima, koji su nerijetko predstavljali jedine više škole svoga doba, uprava se odmah počela brinuti za nabavu knjiga. Bogat knjižni fond svjedoči da su isusovci imali dovoljno sredstava za redovitu nabavu knjiga. Redovita sredstva, ostvarena od prihoda glavnice i kamata od raznih zaklada (zaklada Marina Gundulića!), služila su, između ostalog, za uzdržavanje redovnika. Kako je kolegij mogao uzdržavati po 15-16 članova (a u prosjeku ih je bilo 11), ostajao je izvjestan višak koji se mogao upotrijebiti za crkvu i knjižnicu.²⁰ Prednost u nabavi imali su školski udžbenici, a zatim se išlo na nabavu knjiga kojima su članovi kolegija mogli proširivati svoja znanja o predmetima koje su predavali, posebno u humanističkim razredima, filozofiji i teologiji. Nabavljale su se zatim knjige za potrebe pastoralnog i misijskoga rada, a uprava kolegija je kupovala knjige i novcem od velikih zaklada poput one velike dobročiniteljice kolegija, plemenite Pere Gundulić, rođene Rastić, Frana Rogaćića, brata poznatog mislioca Benedikta Rogaćića, i mnogih drugih. Pored redovite nabave, knjige su pristizale putem poklona. Mnogi dobrotvori oporučno su ostavljali čitave zbirke: Đuro Matijašević ostavio je kolegiju svoju vrijednu zbirku tiskanih i rukopisnih knjiga, magistar Bindi na odlasku iz Dubrovnika daruje umjetničke predmete, slike i knjige,²¹ stonski biskup Francesco Volanti poklanja knjižnici dva toma vrijednog djela Imperium Orientale svoga nećaka Anselma Bandura, F. Tomas Serafino, dugogodišnji sakristan i krojač, poklonio je također veći broj knjiga, o. Giuseppe Paganucci poklonio je kolegiju i rektoru Rafu Prodanelliju pedesetak djela nabožnoga karaktera...²² Dubrovački Senat poklonio je kolegiju cijelu knjižnicu dubrovačkoga vlastelina Ivana Vitova Gučetića, koji ju je 1661. godine oporučno ostavio Republici u nadi da će se u Gradu otvoriti javna knjižnica.²³ Zbog velikog potresa 1667. nije se izvršio Gučetićev legat, a knjižnica je 25. listopada 1670. predana isusovačkome kolegiju. O darovnicama svjedoče autogrami bivših vlasnika na knjigama: autogram Marina Gundulića, osnivača kolegija, Nikole Gučetića, poznatoga filozofa i državnika, Arkandela Gučetića, teologa i bibliofila iz 16. st., Stjepana Gradića, diplomata, književnika i upravitelja Vatikanske knjižnice. Tu su i knjige s oznakama benediktinskih samostana Sv. Jakova u Višnjici i Sv. Marije na Mljetu. Nepoznato je na koji su način te knjige dospjele u kolegij, ali je izgledno da su dubrovački isusovci i franjevci na taj način uspjeli spasiti od propasti makar mali dio nekad bogatih knjižnica benediktinskih samostana u Dubrovniku nakon ukinuća toga reda. Nešto kasnije slična sudbina snašla je i samu knjižnicu rezidencije i kolegija Družbe Isusove. Ukinućem isusovačkoga reda 1773. godine, dio knjiga prenesen je ili bolje rečeno rasprodan na dražbama u Italiji. Rukopisi su sačuvani od propa-

²⁰ Vanino, M. O prihodima Dubrovačkoga kolegija. // *Vrela i prinosi* 11(1940), 47.

²¹ Capitozzi, S. Alcune memorie di questo collegio di Ragusa. // *Vrela i prinosi*, 7(1937), 54.

²² *Ibid.*, str. 75.

²³ Stipčević, A. Ideja o osnivanju prve javne knjižnice u Dubrovniku // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 1/2(1997) str. 59; Kesterčanek, F. Naučna biblioteka u Dubrovniku. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 1/4(1952), 32.

sti zahvaljujući požrtvornosti Ivana Marije Matijaševića, dubrovačkog isusovca i zaslužnoga kulturnoga djelatnika koji ih je prenio u knjižnicu Male braće gdje se čuvaju i danas.²⁴ Dio knjiga ostaje u školi koju vode pijaristi (skolopi) do 1854. Te su je godine ponovo preuzeli isusovci i vodili do 1868. kad je gimnazija skupa s knjižnicom prešla u državne ruke. U međuvremenu se knjižnica proširila novim donacijama, tako da su se stekli uvjeti za njezinu podjelu na Staru i Novu učiteljsku knjižnicu. Stara učiteljska knjižnica sastoji se uglavnom od knjiga bivšeg isusovačkoga kolegija – oko 5.300 svezaka. Ova je knjižnica kasnije postala dijelom javne gradske knjižnice, osnovane 1936. pod nazivom Dubrovačka biblioteka. 1950. iz Dubrovačke biblioteke izdvaja se Naučna biblioteka (danas Znanstvena knjižnica) s oko 60.000 knjiga između kojih su i knjige nekadašnjeg Isusovačkog kolegija.²⁵ Preživjevši buran hod kroz stoljeća taj dio knjiga iz knjižnice slavnoga Collegiuma Ragusinuma danas se relativno dobro očuvan nalazi u Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku. Na 35 od 77 inkunabula koje su u posjedu Znanstvene knjižnice, stoje rukopisne oznake koje označavaju pripadnost bivšem isusovačkom kolegiju. Čak pet ih je pripadalo Marinu Gunduliću. Ovi prvotisci predstavljaju uglavnom djela rimskih klasika ili popularnih autora iz 16. st. Na prvom je mjestu Caesarov *De Bello Gallico*, tiskan u Rimu 1469. (najstarija potpuno sačuvana inkunabula u Hrvatskoj!), zatim djela Cicerona, Horacija, Plauta, Petrarce i drugih. Ovdje je i raritet, *Opus de natura caelestium spiritum quod angelus vocamus* Jurja Dragišića (Georgius Benignus de Salviatus), franjevca rodom iz Srebrenice u Bosni, poznatoga renesansnog pjesnika i filozofa. Jedan manji, ali dragocjeni dio rukopisa Znanstvene knjižnice u Dubrovniku također vodi podrijetlo od knjižnice bivšeg isusovačkoga kolegija. To je 35 rukopisa među kojima su: dragocjen na pergameni pisan Dragomirov *Osmoglasnik* iz 14. stoljeća, autografi Ignjata Đurđevića, latinski ep o smrti Kristovoj Damjana Beneše, autograf Palmotićeve *Kristiade* itd.²⁶ Priličan broj rukopisa bivšeg Collegiuma Ragusinuma stigao je i u knjižnicu samostana Male braće gdje se i danas nalazi. Zasluga za to pripada dubrovačkom isusovcu Ivanu Mariji Matijaševiću koji je po ukinuću Reda sačuvao rukopise i prenio ih u knjižnicu Male braće. Među njima je također veliki broj autografa.

2.3 Knjižnica Rezidencije Družbe Isusove danas

Knjižnica sadrži fond knjiga koje su isusovci, neovisno o kolegiju, oduvijek nabavljali za potrebe Rezidencije. No u njoj se nalazi i dio knjiga bivšega Kolegija pa bi to, uz franjevačku Malu braću i Znanstvenu knjižnicu, bila treća dubrovačka knjižnica u kojoj se nalazi dio knjiga nekadašnjeg kolegija. Njihov točan broj u

²⁴ Lučić, J. Ivan Marija Matijašević i njegov rukopisni fond u biblioteci Male braće u Dubrovniku. // *Isusovci u Hrvata : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata*. Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1992. Str 112.

²⁵ Kesterčanek. F. Nav. dj. Str. 35-36.

²⁶ Kastropil, S. *Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku*, knj. I. Zagreb : JAZU, 1954. Str. 11-12.

ovom času nije bilo moguće ustvrditi, ali je moguće dobiti jasniju sliku (i sličnost) fonda usporednom analizom kataloga svih triju knjižnica.²⁷ Povijesne činjenice također govore u prilog tezi da se dio knjiga kolegija uspio zadržati u vlasništvu isusovaca, usprkos neizvjesnoj sudbini kakvu su proživljavali od ukinuća Reda pa takoreći sve do naših dana. Naime, isusovci su bili ponovo pozvani da preuzmu školu 1853. godine. Od tada su se trajno zadržali u Dubrovniku, premda njihova uprava nad gimnazijom nije dugo trajala. Za to vrijeme uspjeli su skupiti priličan broj raspršenih knjiga. Kad je 1868. upravu nad gimnazijom preuzela država, isusovcima su trebala biti oduzeta i neka dobra zbog čega je između njih i državnih vlasti izbio velik spor, koji se završio nagodbom s dvije zanimljive odredbe glede kolegija. Jednom od njih isusovci se odriču zgrade bivšega kolegija (koji je u to doba služio kao vojna bolnica) u korist države koja će im za to plaćati određenu novčanu naknadu. Drugom odredbom država ustupa isusovcima teološke knjige, a isusovci trebaju predati državi sve gimnazijske spise koji su još u njihovim rukama. Ovom odredbom knjige nekadašnjega kolegija zapravo su se definitivno razgraničile na one koje će ostati u gimnaziji kao zbirka "Stara učiteljska biblioteka" i one koje su danas ostale u vlasništvu dubrovačkih isusovaca. To su zapravo knjige koje danas čine stariji dio fonda knjižnice Rezidencije. Prema autogramima na knjigama ili rukopisnim bilješkama mogu se vidjeti imena istih darovatelja koje smo spominjali ranije kao dobročinitelje knjižnice Collegiuma Ragusinuma: Frana Gundulića, Marka Lazarovića, Frana Rogačića, Ivana Garmogliasića... Ostali fond, u kojem ima knjiga od 16. stoljeća pa sve do naših dana, knjižna je građa koju je Rezidencija oduvijek sustavno nabavljala za svoju vlastitu knjižnicu.²⁸

Knjižnica zauzima prostor od oko 100 m² uzimajući u obzir njenu neuobičajenu visinu. Prostor je naime spojen s tavanom (ukupno oko 15 metara visine) koji je također iskorišten za smještaj knjiga. Taj je dio potpuno nepristupačan.²⁹ Opremu čine zatvoreni ormari s jedne, istočne strane zida, dok je sva ostala građa smještena na otvorenim drvenim policama ručne izrade. Procjena veličine i sadržaja fonda rađena je temeljem neposrednog uvida u samu građu i kataloge. Knjižnica po slobodnoj procjeni posjeduje oko 40.000 svezaka.³⁰ Taj broj ne uključuje periodiku koje ima prilično, ali nije izdvojena nego se nalazi na policama zajedno s knjigama. Istraživanje ove knjižnice i identifikaciju građe uvelike otežava nemogućnost

²⁷ Istraživanje knjižnice i analizu kataloga obavljala sam tijekom 1992. i 1993. godine za potrebe diplomskog rada na Katedri za bibliotekarstvo Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. (op. a.)

²⁸ Knjižnica Rezidencije postojala je istovremeno kad i knjižnica kolegija Družbe Isusove, ali o njoj nema pisanih tragova. Pretpostavljam da se nakon ukinuća Reda ta knjižnica spojila s ostacima knjižnice kolegija i da to zajedno čini današnju knjižnicu Rezidencije Družbe Isusove.

²⁹ Prostor je teško održavati zbog njegove neobične visine. Način na koji je iskorišten svaki centimetar zida od poda do tavanog stropa pravo je remek djelo stolarskog umijeća. Prema riječima o. M. Bešlića na uređenju prostora radio je o. Čavec koji je vlastoručno izradio dio polica i uredio cijelu knjižnicu (iz usmenoga razgovora u veljači 2004.).

³⁰ Procjena je moja (M.Š.F.). U nju nije uključen popriličan broj jedinica građe smještene u drugim prostorijama Rezidencije.

dolaska do pravih inventarnih knjiga. Inventarne knjige isusovačkih knjižnica sastavljale su posebne komisije osnovane nakon ukinuća Reda. One su trebale popisivati imovinu knjižnica, i to su jedini poznati inventari isusovačkih knjižnica koji se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, najvećim dijelom u službenim prijepisima. S obzirom na velike nedostatke (nerazumljiv jezik, iskripljena imena pisaca i djela, hrvatske knjige imaju latinske nazive iako se zna da nikad nisu bile prevedene na taj jezik), očito je da komisije nisu bile sastavljene od ljudi koji su znali najstručnije obaviti povjereni im posao. Ipak su te knjige inventara zanimljivo svjedočanstvo o knjigama kojima su se isusovci koristili, bilo u školskom ili misionarskom radu, bilo za vlastite potrebe. U ovoj knjižnici pronađena je jedna knjiga inventara na kojoj nije zabilježeno vrijeme popisivanja knjiga niti onoga tko je to radio (više je različitih rukopisa). Po boji i starosti papira moglo bi se zaključiti da je vrlo stara, ali na njenom su popisu i knjige iz pedesetih godina 20. stoljeća. Pronalazak te inventarne knjige, uza sve njezine nedostatke, bio je jako značajan za daljnja istraživanja. Knjige su popisane prema stručnim skupinama pa je to ujedno i neka vrsta stručnoga kataloga. U knjižnici nema stručnog zaposlenika, ali su vidljivi pokušaji sređivanja fonda u obliku urednog raspoređivanja građe na policama, dodjeljivanja signatura i formiranja kataloga. Zasluga za uređenje knjižnice i kataloga pripada pok. o. Blažu Čavecu, koji je, po riječima mnogih, s velikom ljubavi obavljao zahtjevnu dužnost knjižničara. Knjižničarska pomagala i pisači stroj koji se nalaze pored kataloga ukazuju na ozbiljnost njegove namjere da preuredi stari, odnosno izradi novi katalog. Mjesni katalog ukazuje da postoji određen stručni raspored građe na policama. No, bez odgovarajućega stručnoga kazala nije bilo moguće utvrditi je li i o kakvom je stručnom rasporedu riječ. Abecedni katalog, koji odgovara na pitanje o određenoj knjizi ili autoru, kod ovakvog istraživanja nije bio od značajnije pomoći. Pored toga on je nepotpun jer ima dosta knjiga na policama i u mjesnom katalogu koje nisu odgovarajuće zastupljene i u abecednom katalogu. S obzirom da se u mjesnom katalogu nalaze triplikati listića standardnoga formata, za razliku od abecednoga čiji su listići nešto starijeg formata, pretpostavlja se da je o. Čavec zapravo izradio novi mjesni katalog kako bi točnim lociranjem građe na policama olakšao njenu dostupnost. Kod određivanja autorstva primijenjena su stara kataložna pravila koja nisu poznavala pojam korporativnog autorstva. Ono što se nije moglo uvrstiti pod individualno autorstvo, kao i nepoznati autor, dobivalo je odrednicu anonim. Prema mjesnom katalogu knjige su na policama raspoređene vertikalno u nizovima od 30 grupa (arapski brojevi 1, 2, 3...) dok horizontalne police označavaju podgrupe (rimski brojevi I, II....), a ove ponovno jedinice građe označene arapskim brojevima. Signature koje su kombinacija arapsko-rimsko-arapskih brojeva, odgovaraju navedenom rasporedu knjiga na policama. Ponegdje su razna djela jednog pisca dobivala identičnu signaturu (primjer: veliki broj knjiga poznatoga dubrovačkoga pisca i svećenika Đura Ferića, iako na raznim mjestima i s potpuno različitim bibliografskim elementima, ima istu signaturu). Kataložni listići sadrže samo osnovne elemente. Na većem broju listića u gornjem desnom kutu nalazi se

oznaka CR, što označava pripadnost Collegiumu Ragusinum, dok su ona bez te oznake kasnije provenijencije. Premda ne uvijek dosljedno, knjige su se svrstavale i u odnosu na veličinu formata. Prema spomenutoj knjizi inventara, knjige su raspoređene u 36 stručnih skupina. Na preliminarnoj stranici nalazi se popis tih stručnih skupina koji omogućuje bolji uvid u strukturu fonda:

1. Sacra scriptura	19. Historia profana
2. Patristica i dogmatica	20. Geographia
3. Theologia moralis	21. Varia
4. Ius canonicum	22. Encyclopedia
5. Concionatores	23. Historia naturalis
6. Orationes panegiricae	24. Litteratura latina
7. Ascetica	25. Litteratura graeca
8. Ascetica – meditationes	26. Litteratura ittalia
9. Maria ss	27. Litteratura germanica, anglica
10. S. Joseph	28. Litteratura gallica
11. Jesus	29. Litteratura croatica
12. Eucharistia	30. Physic., mathematic., astronomia
13. Ss. Cor. Iesu	31. Apologia, cathecetica
14. Menologium et Hagiologia S. J.	32. Philosophia
15. Hagiologia	33. Liturgia
16. Historia eccl<esiasti>ca	34. Exercitia spiritualia
17. Historia S. J.	35. Lexica
18. Societas J<esu>	36. Grammatica.

Posebnu vrijednost u ovoj inventarnoj knjizi predstavljaju djela iz 15. stoljeća, inkunabule. To su uglavnom djela teoloških pisaca i mislioca svetoga Augustina, de Cypriana, pape Leona III, Egidiusa Romanusa, sv. Jeronima i drugih. Djela su nastala u poznatim tiskarskim radionicama onoga doba, venecijanske Simona Bevilaque, Peregrinusa de Pasqualibusa, Andree Parmensisa, a na popisu je i već spomenuta inkunabula Jurja Dragišića tiskana u Firenzi 1499. Ako pretpostavimo da je ova inventarna knjiga sastavljena prije prelaska knjiga Collegiuma Ragusinum u državne ruke, onda bi zapravo moglo biti riječi o inkunabuli Opus de natura caelestium spirituum... J. Dragišića u Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku.³¹ U slučaju da je inventar sastavljan kasnije, moglo bi se raditi o još jednom primjerku ove knjige u Dubrovniku.³² Ove pretpostavke zasad nije bilo moguće provjeriti s obzirom da su sve inkunabule kao i veći broj knjiga s oznakom CR sklonjene,

³¹ Badalić navodi 4 primjerka ove inkunabule u Hrvatskoj, od kojih u Dubrovniku samo dvije: u knjižnici Male braće (MB Ink. 122) i Znanstvenoj knjižnici (N. Ink. 125). Vidi: Badalić, J. Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj. Zagreb, 1952. Str. 99.

³² O. V. Horvat smatra da je riječ o Dragišićevoj inkunabuli koja je zbog ratnih opasnosti premještena iz Dubrovačke rezidencije Družbe Isusove u knjižnicu Juraj Habelić u Zagrebu (usm. razgovor s o. Horvatom od 2. studenoga 2003.).

za što su isusovci vjerojatno imali opravdanih razloga. Prema Juriću, knjižnica Dubrovačke rezidencije ima deset (10) inkunabula. Jedna je od njih spomenuto Dragišićevo djelo *De Natura Angelica* (Firenza, 1499.), dva izdanja djela Jana Turčianskog *Chronica Hungarorum*, te vrlo vrijedan primjerak *Evangelistara Bernardina Splitsanina*, najstarije sačuvane knjige na živom hrvatskom jeziku.³³

Ostali fond sadrži raznovrsnu klasičnu i religioznu literaturu, tiskanu od 16. stoljeća nadalje. Zastupljeni su svi poznati klasični pisci Ciceron, Kvintilijan, Ovidije, Laktancije i drugi. Od starijih kršćanskih pisaca tu su Euzebije Ceza-rejski, Tertulijan, Ciprijan, Ivan Zlatousti, Grgur Naziazenski, a od nešto mlađih: sv. Frano Borgia, Robert Bellarmino i drugi. Tu je nekoliko različitih izdanja Duhovnih vježbi Ignacija Lojolskoga kao i djela *De imitatione Christi* Tomasa Kempisa, neosporno najpopularnijeg djela nabožnoga sadržaja onoga doba. Također su vrlo zastupljena djela o dogmama Fontane, Capponija, Umbertinusa, Medine i drugih, zatim životopisi svetaca, od kojih najviše svetoga Ignacija te razna tumačenja djela crkvenih otaca. Djela su tiskana najviše u Veneciji, na primjer sva djela Benedikta Rogačića koja posjeduje ova knjižnica. No tu su i djela tiskana u najpoznatijim tiskarskim centrima onog doba: venecijanski tiskari Manuzio, Giunta, Angeli, Baglioni itd., rimski Zannetti, Corbeletti, Vaticana, Salomoni, i dr., pariški Guillard, Sonnius, lionski Prost, Cardon, Boissat; antverpenski Moretus, Plantin, Stelsius; bazelski, kelnski, firentinski tiskari itd. Nema protestantskih izdavača, kao što je, na primjer, poznati nizozemski izdavač Elsevier. Često ćemo ovdje naići na naslov *Contra heresis Opera* raznih autora, što je očekivano s obzirom da je borba protiv hereze bila jednim od osnovnih ciljeva misije Družbe Isusove. Međutim, da su isusovci nabavljali i knjige s njima protivničke strane, protestantske, svjedoče naslovi poput djela Joannesa Cohlausa *Historia de actis et scriptis Martini Lutheri Saxonis*, tiskanog u Koelnu kod Baumiusa 1568. Ima dosta raznih izdanja Svetoga pisma, a jedno od njih, luksuzno izdanje Biblije iz 1900., tiskano u Milanu i Beču kod Herzoga, pravi je bibliofilski raritet ove knjižnice. Pored referentne literature, velikog broja rječnika i leksikona, znatan i posebno važan dio fonda sačinjavaju djela zavičajne zbirke. Zastupljena su gotovo sva imena dubrovačke književne povijesti: braća Appendini, Đ. Ferić, Đ. Baglivi, I. Đurđević, F. Čulić, Đ. Gundulić, M. Getaldić, U. Talija, M. Rešetar, V. Lisičar i mnogi drugi. Najveći broj djela dubrovačkih pisaca tiskan je u Dubrovniku odmah nakon otvaranja prve dubrovačke tiskare 1783., na primjer, djela poznatoga dubrovačkoga pisca, erudita Đura Ferića. Ovdje je prava riznica djela iz prvih dubrovačkih tiskara: Occhi, Trevisan i Martecchini.

Po svom bogatstvu zavičajni dio fonda ne zaostaje ni najmanje za sličnim zbirka kao što su na primjer zavičajna zbirka Ragusina u Znanstvenoj knjižnici ili knjižnica Državnog arhiva u Dubrovniku. Stoga ova knjižnica može biti zanimljiva ne samo korisnicima koji se bave teološkim istraživanjima, nego i svima koji

³³ Usp. Jurić, Š. Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj // *Isusovci u Hrvata*. Str. 198.

proučavaju kulturnu, književnu i naravno, crkvenu povijest Dubrovnika. Njezin stariji dio, naslijeđen od bivšega Collegiuma Ragusinuma, odraz je duhovnih kretanja i kulturnih potreba čovjeka iz protureformacije i baroknoga doba, te racionalizma i prosvjetiteljstva 18. stoljeća.

3. Zaključak

Za potpuni prikaz knjižnice Rezidencije Družbe Isusove u Dubrovniku nedostaju mnogi elementi, između ostaloga i podaci o korisnicima i korištenju građe koje nije bilo moguće dobiti. No to nije slučaj samo s ovom, nego s većinom dubrovačkih samostanskih i crkvenih knjižnica. One su iznimno bogate vrijednim fondom, ali je njihov gorući problem nedostatak stručnoga osoblja i knjižničara koji bi svojim stručnim radom i sustavnom brigom oko fonda omogućili, pored ostalog i takve podatke. Bilo bi međutim tragično, kako za ove knjižnice tako i za hrvatsku i dubrovačku kulturnu povijest, kad bismo se samo zadržali na toj konstataciji. Uza sav napor koji malobrojni isusovci poduzimaju na očuvanju knjižnice, ona je, nažalost, i danas ugrožena. Najprije zbog opasnosti od razaranja tijekom Domovinskog rata, a zatim i nemogućnosti da netko sustavno brine i radi na zaštiti i obradi fonda, tako da su najvrjednije stvari, među njima i knjige, prenesene na sigurnije mjesto (knjižnica Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu). Mnogi povijesni razlozi, izneseni u ovom radu, govore u prilog tezi da bi ovu knjižnicu trebalo smatrati stvarnom i legitimnom "nasljednicom" slavnoga Kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku. S obzirom na povijesno značenje Kolegija, osobito u povijesti školstva (kolegij je bio prva javna gimnazija na ovim prostorima!) i opći ugled koji je Kolegij svojim djelovanjem priskrbio gradu, Grad Dubrovnik trebao bi danas, baš kao i nekad, raditi zajedno s isusovcima na očuvanju knjižnice. Podrijetlo knjižnice koje upućuje na čvrste odnose i uzajamne potrebe između Dubrovačke Republike i reda Družbe Isusove, a o čemu se dosta govorilo u ovom radu, obvezuje gradsku vlast da hitno osigura potporu isusovcima na zaštiti vrijedne kulturne baštine. Knjižnici Rezidencije Družbe Isusove predstoje daljnja istraživanja, a osobito stručni postupci vezani uz obradu, zaštitu i digitalizaciju knjižne građe. Stara zbirka Collegiuma Ragusinuma ispunjava kriterije za izgradnju digitalne zbirke čime bi se, konačno, raspršene knjige i rukopisi knjižnice staroga Kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku, makar fizički odvojeni, ponovo našli na jednom mjestu, zaštitili i postali dostupni javnosti.

BIBLIOGRAFIJA:

Capitozzi, S. Alcune memorie di questo collegio di Ragusa. // *Vrela i prinosi*, 7(1937).

Badalić, J. *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. Zagreb : JAZU, 1952.

Guillermou, A. *Isusovci*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1992.

Isusovci u Hrvata : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija "Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata". Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove; Beč : Hrvatski povijesni institut, 1992.

Jurić, Š. Inkunabule u isusovačkim knjižnicama u Hrvatskoj. // Isusovci u Hrvata : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija "Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata". Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove; Beč : Hrvatski povijesni institut, 1992.

Kastropil, S. Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku, knj. I. Zagreb : JAZU, 1954.

Kesterčanek, F. Naučna biblioteka u Dubrovniku. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1/4(1952).

Korade, M. Utjecaj Rimskog kolegija u filozofskoj i znanstvenoj izobrazbi Dubrovčana. // Anali Historijskog instituta HAZU u Dubrovniku, 29(1991).

Korade, M.; M. Aleksić; J. Matoš. Isusovci i hrvatska kultura. Zagreb : Beč : Hrvatski povijesni institut, 1993.

Korade, M. Julije Mancinelli o dubrovačkoj okolici (1575./76.). // Vrela i prinosi 16 (1986).

Lučić, J.; Ivan Marija Matijašević i njegov rukopisni fond u biblioteci Male braće u Dubrovniku. // Isusovci u Hrvata : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija Isusovci... Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1992.

Posedel, J. Program Velike državne gimnazije u Dubrovniku za školsku godinu 1900/1901. U Dubrovniku : Nakladom Velike državne gimnazije, 1901.

Stipčević, A. Ideja o javnoj knjižnici u renesansnom Dubrovniku. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1/2(1997).

Vanino, M. Ljetopis Dubrovačkoga kolegija. // Vrela i prinosi 7(1937).

Vanino, M. Isusovci i hrvatski narod, II. Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1987.

Vanino, M. Leksikograf Jakov Mikalja S.I. (1601-1654) // Vrela i prinosi, 2(1933).

Zenko, F. Razvoj filozofije u hrvatskim isusovačkim učilištima i u djelima hrvatskih isusovačkih filozofa i filozofskih pisaca u 17. i 18. stoljeću. // Isusovci u Hrvata : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija "Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata". Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove; Beč : Hrvatski povijesni institut, 1992.

Napomena

Članak je izvorno objavljen u zborniku Kukuljevićevi dani u Varaždinskim Toplicama : zbornik radova znanstveno-stručnih skupova Matice Hrvatske 2001.-2003. / ur. Božena Filipan. Varaždinske Toplice : Matica hrvatska : Tonimir, 2005. Članak ponovo objavljujemo uz dopuštenje autorice i urednice zbornika Božene Filipan.